

CULTURAL VALUES AND PHILOSOPHICAL ELEMENTS IN THE POEMS OF MUHSİN KADIOĞLU

Neşe IŞIK*

* Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Göztepe/İstanbul

E-mail: neseisik@gmail.com

Copyright © 2018 Neşe IŞIK. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ABSTRACT

The language of poetry differs from the language of everyday speech. This difference is due to the fact that the poet presents the language in a new form in his work through his contributions from his inner world. The words in the poem offer another world to its readers with new images and different association of ideas starting from its basic meaning. In order to interpret the words used in the poem, the work should be analyzed and the connotations and references that the poet has tried to convey should be understood starting from the basic meaning. The analysis of the poem is very important at the point of understanding its literary value once again.

Muhsin Kadioğlu is a distinctive poet who skillfully manipulates philosophical elements, and national feelings in his poems. It is seen that the poet successfully reflects the details of the language in his works, especially in his poems about love that are created with the symbols of his inner world.

In this study, three poems of Muhsin Kadioğlu, “Mostar Bridge”, “Kurtuba” and “Stand up Elhamra!” in his book titled “Ya Sen Gel(You come to me)” will be analyzed semantically.

Keywords: Muhsin Kadioğlu, poem, Turkish philosophy, Turkish thought

JEL: Z1 - Z11

MUHSİN KADIOĞLU’NUN ŞİİRLERİNDE KÜLTÜR DEĞERLERİ VE FELSEFİ UNSURLAR

ÖZET

Şiir dilini günlük konuşma dilinden farklı kılan şüphesiz, şairin kendi ruh ve duygu dünyasından kattıklarıyla, eserinde dili yeni bir formda sunmasından kaynaklanır. Şiirde geçen kelimeler artık, temel anlamından hareketle yeni imajlar, farklı çağrışımlarla okuyucusuna başka bir dünyanın kapılarını aralar. Şiirde söylenenlerin anlamlandırılması için o eserin tahlil edilmesi yani; temel anlamdan hareketle şairin iletmek istediği yan anlamların, göndermelerin kavranması gereklidir. Şiirin çözümlenmesi, eserin edebî kıymetinin bir kez daha görülmesi noktasında önem arz etmektedir.

Muhsin Kadioğlu, şiirlerinde genellikle felsefî unsurları, millî duyguları ustaca işleyen özgün bir şairdir. Şairin, duygu dünyasının sembolleriyle örülmüş aşk ve sevgi konulu şiirlerinde de dilin inceliklerini başarıyla eserlerinde işlediği görülmektedir.

Bu çalışmada Muhsin Kadioğlu'nun “Ya Sen Gel” adlı eserinde yer alan üç şiiri; “Mostar Köprüsü”, “Kurtuba’da” ve “Ayağa Kalk Elhamra!” adlı şiirleri anlamsal yönden tahlil edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Muhsin Kadioğlu, şiir, Türk felsefesi, Türk düşüncesi

1. GİRİŞ

Çalışmaya konu olan; “*Mostar Köprüsü*”, “*Kurtuba’da*” ve “*Ayağa Kalk Elhamra!*” adlı şiirler, Muhsin Kadıoğlu’nun “*Ya Sen Gel*” adlı –pub olarak bilinen, elektronik kitabında yer almaktadır. Bu eserde, şairin konularına göre tasnif ettiği, dokuz bölüm başlığı altında elli sekiz şiiri yer almaktadır. Eser; *Gönül Dünyası, Şehirler, Milletler, Aşk Şiirleri, Millî Duygular, Felsefe, Tabiat Şiirleri, Liderler* ve *Yakarışlar* bölümlerini içermektedir.

Şairin çok farklı konuları ele alarak özgün söyleyişle ilmek ilmek işlediği şiirlerinde orijinal imgeler, alışılmamış bağdaştırmalar, sapmalar, aktarmalar, ince ve zarif söyleyişlerle Türkçeyi ustalıkla kullandığı görülür.

Felsefi ve tarihî konuları ele aldığı şiirlerinde, şairin kültürel zenginliği, çok farklı yelpazedeki bilgi birikimi göze çarpar. Okuyucusuna kendini hemen açmayan bu tarz şiirlerinde şair, telmihler ve göndermelerle iletmek istediklerini verirken şiirin farklı bir dünya olduğunu da hissettirir. Özellikle de felsefi ve tarihî konularda yazdığı şiirleri anlamlandırırken, iletilen hakkında geniş çaplı bilgiye sahip olmayan okur için onun şiirleri çözülmesi zor bir muamma gibidir. Çalışmada, şairin bu tarzda yazdığı şiirleri anlamsal yönden incelenecektir.

2. MOSTAR KÖPRÜSÜ’NE YÜKLEDİĞİ FELSEFİ UNSURLAR

Boşnakça’da “*Stari Most*” olarak adlandırılan Mostar Köprüsü, Bosna-Hersek’in Mostar şehrinden geçen Neretva Nehri üzerine *Mimar Sinan*’ın öğrencisi *Mimar Hayreddin* tarafından inşa edilen bir köprüdür. Köprünün kitabesine göre inşaat, 19 Temmuz 1566’da başlamış ve 7 Temmuz 1567’de tamamlanmıştır.¹

17. yüzyılın meşhur Türk gezgini *Evliya Çelebi*’ye göre, Mostar adının kendisi “*köprü bekçisi*” anlamına gelmektedir. *Evliya Çelebi*, “*Köprü, bir uçurumdan diğerine gökyüzüne yükselen bir gökkuşağı kemeri gibidir. ... 16 ülkeden geçtim ama şimdiye kadar böyle yüksek bir köprü görmedim*”² demişti.

Mostar’ın ekonomik ve idarî öneminin arttığı dönemde Neretva Nehri üzerindeki tehlikeli ahşap asma köprünün değiştirilmesi gerekmiştir. Osmanlı Türk coğrafyacısı *Kâtip Çelebi*, nehirdeki eski köprüyü “*...zincirler üzerinde ahşaptan yapılmıştı*” şeklinde anlatmıştır.

Mostar Köprüsü 4 metre genişliğinde, 30 metre uzunluğunda ve yaz suyu seviyesine göre nehirden 20 m yüksektedir. Kuzeydoğusundaki *Halebija Kulesi* ve güneybatıdaki “*Bekçi Kulesi*” manasına gelen *Tara Kulesi* ile korunmaktadır.³

¹ “Croats destroy historic bridge”. The Independent. London, UK. Retrieved 18 July 2015.

² Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî(2002), Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi, VI. Kitap, İstanbul.

³ en.wikipedia.org/wiki/Stari_Most

Sadece mimarî eşsizliği nedeniyle değil aynı zamanda sembolik önemi nedeniyle bina ve tarihî çevresi 15 Temmuz 2005'te UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesi'ne alınmış⁴, böylece Bosna-Hersek'in "Dünya Mirası" listesine giren ilk alanı olmuştur.

UNESCO, köprüyü "*farklı dinî, kültürel ve etnik toplulukların bir arada yaşama simgesi olan uzlaşmanın ve uluslararası işbirliğinin sembolü*" olarak tanımıştır.⁵ Mostar Köprüsü, Lahey Sözleşmesi uyarınca da korunan bir kültür varlığıdır.⁶

Dünyaca meşhur Türk mimarı *Mimar Sinan*'ın öğrencisi olan *Mimar Hayreddin*⁷, Mostar Köprüsü'nün yapımında 456 kalıp taş kullanmıştı. Kadioğlu, Mimar Hayreddin'in Mostar Köprüsü'ne koyduğu her taş için bir defa Mimar Sinan'a ve Mimar Hayreddin'e Neretva Nehri'nin kulaklarını çınlatacak şekilde şöyle haykırmaktadır:

Mostar Köprüsü'nden bağıryorum

Sinaaaannn... Hayreddiiin...

Eğer duymazlarsa sesimi

Tam 456 defa tekrarlarım nağmemi

Neretva'nın kulakları çınlayacak şimdi!

Bilindiği gibi Mostar Köprüsü'nün batısında Hırvatlar, doğusunda ise Boşnaklar yaşamaktadır. *Andras Riedlmayer* tarafından, paylaşılan kültürel mirasın ve barış içinde birlikte yaşamının kanıtı olan bu köprü'nün kasıtlı olarak imha edildiğini ve bunu "hafızayı yok etme" eylemi olarak nitelendirmiştir.⁸ Köprü yüzyıllar boyu Doğu ve Batı arasında sadece Hıristiyan dünyasıyla İslam dünyası arasında değil, Katolik Hırvatlar ve Ortodoks Sırlar arasında da sembolik bir köprü olmuştur.⁹ Bu nedenle Kadioğlu, her iki milletin ayrı yaşamasını

Mostar... Mostar... Ey Mostar

Batıdaki Hırvat kızı, doğumdaki Boşnak kızı

dizeleriyle Hırvat ve Boşnak kızlarının güzellikleri gibi görmektedir.

Hırvat güçleri 1993 yılının Kasım ayının sonunda Mostar Köprüsü'nü tamamen yıktılar.¹⁰ Türklerin gittiği yere medeniyet götürmesinin açık örneklerinden olan köprü'nün asırlara karşı direnmiş taşları, Neretva Nehri'nin sularına gömüldü. Yapıldığı 1566 yılından bu yana; ırk, dil ve din ayrımı yapılmadan her insanın özgürce kullandığı Mostar Köprüsü'nün başına gelenler şairi derinden etkilemiş, köprü'nün taşına uzanan "el"i "düşman" olarak gördüğünü dile getirmiştir. Şair, Mostar Köprüsü'nün kemerini

⁴ UNESCO World Heritage Centre: Decision – 29COM 8B.49 – Nominations of Cultural Properties to the World Heritage List: The Old Bridge area of the Old City of Mostar.

⁵ UNESCO World Heritage Centre: Decision – 29COM 8B.49 – Nominations of Cultural Properties to the World Heritage List: The Old Bridge area of the Old City of Mostar.

⁶ "Protocol to the Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed conflict". portal.unesco.org. Retrieved 2017-06-12

⁷ Stratton, Arthur (1972). *Sinan*. New York: Charles Scribner's Sons. ISBN 9780684125824.

⁸ Coward, Martin (2009). *Urbicide: The Politics of Urban Destruction*. London: Routledge. s. 1–7. ISBN 0-415-46131-6.

⁹ de.wikipedia.org/wiki/Stari_most

¹⁰ "Croats destroy historic bridge". The Independent. London, UK. Retrieved 18 July 2015.

gözlerini koruyan ve gözlerinin güzelliğini ortaya çıkararak kaşıyla bir tutmuş, köprüden kopan her taşın gözyaşı olduğunu şöyle dile getirmiştir:

Bir yay çizdim arkanda pergel gibi

Bir coşar, bir durulursun; sev der gibi

Taşına uzanan el, düşmanım oldu!

Kemerin kaşım, her taşın yaşım oldu!

Köprü'nün yeniden inşasına ancak 1997 yılında başlanabildiği için bu süre içinde Neretva yatağına düşen taşlar, zaman içinde sellerle taşındı. Dört yıl sonra başlatılan yeniden inşa sürecinde Macar ordusunun deneyimli dalgıçları nehir yatağındaki orijinal taşları tek tek tespit edip vinçlerle çıkardılar. Nehir suyu içinde bozulmaya uğramış taşlar kullanılmadığı için, orijinal taşların çıkarıldığı, günümüzde kapalı olan taş ocağı tekrar açıldı ve aynı ocaktan çıkarılan taşlar köprü'nün yapımında kullanıldı.¹¹ Böylece, evlilik çağına gelen Boşnak gençleri, yüzyıllardır yaptıkları gibi, 24 metre yükseklikteki köprüden ortalama 2 metre derinliğe sahip göle atlayarak sevgililerine cesaretlerini göstermeye başladılar. Bütün bu kültürel unsurlar:

Cesaret... Delikanlım senden atlar

Çıkarır beni taşın gibi, Macar dalgıcı!

dizeleriyle anlatılmıştır.

Osmanlı Türklerinin “Veli” lakaplı sultanı 2. Bayezid devrinde önemli binalar inşa eden Mimar Hayreddin hakkında çok az bilgi vardır. Bu sınırlı bilgilere göre Murat adındaki babası da mimardır ve İstanbul’da çeşitli binalar inşa etmiştir. Kadıoğlu, devşirmelere ait kayıtlar bulunurken, Müslüman Türklere ait kayıt bulunamamasını “utanç” olarak değerlendirmekte ve âdeta isyan etmektedir. Öte taraftan Türklere soy erkekten devam ettiği için, erkek evlat sahibi olmayı ve erkek evladın babasının mesleğini devam ettirmesini “mûrad” olarak değerlendirmektedir. Kadıoğlu’na göre Mimar Hayreddin, babası Mimar Murad’ın iki muradının gerçekleşmesidir:

Devşirmelerin ezberledik adını

Muradısın, oğlusun Murad’ın

Hiç bir kayda girmemişse adın

Senin değil; bu benim utancım!

Gençler Dalış Yarışması (Stari Most Diving), her yıl Temmuz sonunda Mostar Köprüsü’nde düzenlenen geleneksel dalış yarışmasıdır. Mostar Köprüsü’nden Neretva Nehrin’e yapılan atlamannın ilk kaydı 1664 yılına aittir.¹² Kadıoğlu’nun Mostar Köprüsü için şiir yazdığı yılı 2016 yılı itibarı ile bu yarış 352 defa yapılmıştı. Neretva çok soğuk ve köprü çok yüksek olduğu için çok riskli olan bu cesaret gösterisi Kadıoğlu’nun şiirinde her yıl için ayrı bir dua ile şöyle anılmıştır:

Bir nefeste 352 Fatiha sana

¹¹ Armaly, Maha; Blasi, Carlo; Hannah, Lawrence (2004). “Stari Most: rebuilding more than a historic bridge in Mostar”. Museum International. 56 (4): 6–17.

¹² de.wikipedia.org/wiki/Stari_most

Her Fatıha'da, bir "Hû" de bana

"El-fâkirul-Hakir" koşarsa sana

"Türk oğluyum" diye haykır sen bana!

Bilindiği gibi "*hayırlı evlat*" Türk-İslam kültürünün ana unsurlarından biridir. Muhsin Kadioğlu, şiirinin son bölümünde asırlar boyunca hayırla anılacak bir eser yapan Mimar Hayreddin'i, babasına, milletine ve ümmetine teşekkür edilecek tarzda şöyle övmektedir:

Hem evladın

Hem milletin

Hem ümmetin "hayırlısı"

Hayreddin'im!

Şair, Mimar Hayreddin'in Mostar Köprüsü'nü inşa ederken Neretva Nehri'nde belki de defalarca ıslanmış olabileceğini hatırlatarak, Mimar Hayreddin'in çabaları sayesinde belki de milyonlarca insanın nehir suyunda ıslanmadığını kendinden örnekle şöyle anlatmıştır:

Sen Neretva'da ıslanmasan

Ben nasıl kururdum Mostar'da?

3. KURTUBA'YA YÜKLEDİĞİ FELSEFİ UNSURLAR

Günümüzde İspanya toprakları içinde kalan ve Cordoba olarak adlandırılan Kurtuba, Endülüs Emevi Devleti'nin başkenti olmuş, Hıristiyan ve Yahudi dünyasını olduğu kadar, Türk-İslam düşüncesini de derinden etkileyen İslam düşünürlerinin yetiştiği bir şehir olmuştur.

Büyük Roma filozofu Seneca ve yeğeni şair Lucan, Kurtuba'da doğmuştu. Roma döneminin sonlarında, Kurtuba Piskoposu Hosius (Ossius), 4. yüzyılın başlarında Batı Kilisesi'nin baskın figürüydü.

İslami dönemde "Kur'ân ve Sünnet'in zahirî (açık görünen söz) anlamlarından çıkarmayı temel alan" Zahiri okulunu yaymaktan sorumlu erken dönem İslam hukukçusu olan Abdullah el Kaysi; ayet ve hadislerin zahir yani görünen manalarından başka hiçbir delili ve kıyası kabul etmeyen İbn Hazm(994-1064) da Kurtuba'da doğmuştu. Mantık, Aristoteles ve İslami felsefe, İslam teolojisi, İslami hukukun Maliki Okulu, psikoloji, siyaset teorisi, Endülüs klasik müziği, coğrafya, matematik teorisi, tıp, astronomi, fizik ve gökssel mekanik üzerine yazıları olan İbn Rüşd(1126-1198) de, Kurtuba'da doğmuştu. İbn Rüşd'ün eserine dayanan Latin Hıristiyan ve Yahudi geleneğinde 13. yüzyıl felsefi hareketi "Averroizm" olarak adlandırılmaktadır. İbn Rüşd, hem Müslüman hem de Batı felsefesinde önemli bir figürdür.

Tanınmış bir teolog, akademisyen, dilbilimci, şair ve entelektüel olarak kabul edilen *Mundhir bin Sa'id al-Balluti* (887-966), bağımlılık dilbilgisi hakkında yazan ilk dilbilimci *İbn Mağa* (1116-1196), Maliki okulunun önde gelen fıkıhçısı *El-Qurtubi*(1214-1273), Yahudi felsefesinin yönünü kökten değiştiren bir haham olan *Musa Maimonides*(11308-1204) da Kurtuba doğumludur. *Abenzaidun* olarak bilinen ve

Endülüs'ün en büyük neoklasik şairi olarak kabul edilen *İbn Zaydun* (1003-1071) da Kurtuba'da doğmuştur.

Kurtuba doğumlu Berberi gökbilimci, simyacı, fizikçi, şair ve İslam bilgini olan Abbas Kasım İbn Firmas'ın (810- 888), üzerine kumaş geçirip kanat yerine büyük kuş kanatları taktığı ve bu âleti çalıştırarak havalanıp uçtuğu iddia edilir. Firmas, astronomi tabloları hazırladı, şiir yazdı, el-Makata adlı su saati tasarladı. Kaya kristallerini kesme yöntemini geliştirdi. Kendisine has metotlarla bir kısım taşlardan renksiz cam imal etme usulünü keşfetmiş, cam sanayiinin de öncüsü olmuştur. Ay üzerinde güneybatıda King ve Ostwald Kraterlerine yakın bir yerde 89 Km çapındaki bir kraterin adı İbn Firmas diye isimlendirildi.

Ebu'l Kasım Halef ibn Abbas ez-Zehravi (936-1013), Kurtuba'da yaşamış olan bir Arap-Müslüman hekim ve cerrahdır. Ortaçağ İslam Dünyası'nın önde gelen hekimlerinden olan Zehravi, *Cerrahi'nin Babası* olarak kabul görmekte, 30 ciltten oluşan Kitab al-Tasrif (et-Tasrif) isimli eseri, kullandığı cerrahi alet ve uygulamalar, modern tıbbı öncülük etmiştir.

İşte bu nedenlerle Kurtuba, tıpkı en muhteşem şairlerinden biri olan “Kurtuba Camisi”ni Kurtuba'da yazan *Muhammed İkbâl* gibi, Muhsin Kadıoğlu'nun zihin dünyasında derin izler bırakmıştır. Günümüzde de, az gelişmiş ülkelerde pek çok bakımdan değerli insanların çoğu defa fark edilmediğini şair:

“*Var olmana rağmen bazen, / Gelmezsin hiç kimsenin aklına bir an!*” dizeleriyle dile getirir.

Şiirin diğer dizesindeki “*Beslediğin güvercin gelir, konar başına /Hatırlanır Vaftizci Yahya ve İsa!*” bölümünde ise Fabianus'un Papa seçilmesine telmih yapmaktadır. Caesarea Eusebius'un, *Kilise Tarihi* kitabında anlattığına göre, olay şöyle gerçekleşmiştir:

“Papa Anterus, kısa bir süre papalık yapar ve ölür. Yeni Papa seçilecektir. Fabianus kırsal kesimden gelir ve seçimlere katılır. Caesarea Eusebius, Fabian için ‘Fabianus varolmasına rağmen, hiçbirinin aklında değildi’ şeklinde yazmıştır. Seçimler 13 gün sürer. Seçimlerde ünlü ve asil kişilerin isimleri öne çıkar ama bir sonuca varamazlar. Ondördüncü günde, evinde beslediği güvercin gelir ve Fabianus'un başına konar. Bu olay, seçime katılanlara Vaftizci Yahya ile İsa arasında geçen efsanevî olayı hatırlatır. Güvercin'in Fabianus'un başına konması mucizevî kabul edilir ve Fabianus oy birliğiyle Papa ilan edilir. Şiirin;

“*Senin olsun güzel kokular,*

Şarap, istiridye ve mantar

...Ve yumuşak yatakta bir güzel!

Sadece Tanrı'da ilahî nitelikler” mısralarında, ruhun ölümsüzlüğüne inandıktan sonra Attalus'a bağlanıp güzel kokulardan, şaraptan, istiridye ve mantar yemekten ve yumuşak bir yatakta uyumaktan vazgeçen Romalı filozof Lucius Annaeus Seneca(M.Ö. 4-M.S. 65) felsefesine atıf görülmektedir.

Kurtuba’da doğan filozof Seneca’nın, keskin çelişkiler ve imalarla dolu kısa cümleli ifadeleri hayatına mal olacak türdendi. Bir seferinde Roma İmparatoru Caligula, Seneca’yı üslubundan dolayı uyarmış ve üslubunu “*akıp giden kum taneleri*”ne benzetmişti. Şair, şiirinin;

“Kemiriyor zihnimi keskin çelişkiler

İmalarla dolu, az ve öz ifadeler” bölümünde yine Seneca’ya atıf yapmakla birlikte,

“Medeniyet üstün olmaksızın eğer,

Zayıf ne zaman ve nasıl, güçlüyü yener?”

şeklindeki az ve öz ifadelerle, insanları medeniyetlerin çöküş zamanını ve nasıl çöktüklerini düşünmeye davet eder.

Kadioğlu’nun Seneca felsefesine ilgisi bu kadarla sınırlı kalmamıştır. Seneca, *Neron*’un annesinin isteği üzerine eğitimini üstlenmiş, imparator olduğunda uzunca süre yakınında çalışmış ve kendi isteğiyle emekli olmasına rağmen M.S. 65’te *Calpurnius Piso*’nun başı çektiği Roma İmparatoru *Neron*’a karşı düzenlenen suikast girişimine adı karıştırıldığı için, İmparator *Neron* tarafından Seneca’ya kendini öldürmesi emri verilmişti. Temel felsefî görüşü olarak “*ölümün hiçe sayılması gerektiğini*” savunan Seneca, düşünceleriyle çelişmeyerek M.S 65’te damarlarını keserek hayattan ayrılmıştı. Şairin,

“Ölüm değil asıl önemli olan

Öldükten sonra ölmemeli insan!

Sanma ölüm, yok olmaktır

Ölüm, ölümü öldüremeyene haktır!”

dörtlüğünde de Seneca’nın İslam felsefesine uygun görüşleri aynen kabul edilmiştir.

“Bir hiçtir şu korktuğun ölüm

Korkarsam beni toprağa gömün!

Öyleyse neden emrediyor “düşün!

Ne farkı var, dün ile bu günün?”

dizelerinde de bu hususta kararlılığını vurgulamıştır.

“Öyleyse neden emrediyor “düşün!”

dizeleriyle de Kur’an’ın Rûm Suresi 8. Ayet’inde “*Kendi kendilerine hiç düşünmediler mi...*” ve Yunus Sûresi’nin 60. Ayet’inde “*Allah adına yalan uyduranlar diriliş gününü düşünmezler mi?*” gibi pek çok yerde Kuran’ın dindar Müslümanları felsefeyi incelemeyi emretmesi hatırlatılmakta ve düşünmeyi “*dinden sapma*” olarak gören anlayışa karşı bayrak açılmaktadır.

İbn Rüşd, Gazali’nin öncülüğünü yaptığı Eş’ari felsefecilerine karşı Aristo felsefesinin savunucusu idi. İslam hukukunun Maliki okuluna mensup olan İbn Rüşd’ün felsefî fikirleri Müslüman Eş’ari çevrelerde tartışmalı kabul edilmişti. Eş’ari felsefesinin öncüsü olan Gazali, “*doğal bir olguda, herhangi bir bireysel eylemin ancak Tanrı’nın gerçekleşmesini istemesi*” halinde oluşabileceğini savunuyordu. İbn Rüşd ise, olguların Tanrı’nın yarattığı doğal yasalar sonucunda gerçekleştiğini savunuyordu. Kadioğlu şiirinde

“Bilmezse, Tanrı'nın yasalarını kul,

“Tanrı dilerse olur” derken İmam Maturidi geleneğine bağlı kalarak “akıl” yolunu seçerek İbn Rüşd felsefesine gönderme yapmış, Gazali'yi eleştirmiştir.

Batı dünyası 1100'lerde Aristo felsefesinden habersizdi. *İbn Rüşd*, en çok Aristo'nun eserlerinden yaptığı, Arapçaya tercümelere ve şerhleriyle ün kazanmıştı. Döneminde Avrupa'da Aristo'nun eserlerinin sadece birkaç tercümesi vardı. Batı dünyası, *İbn Rüşd*'ün eserlerinin 12. yüzyıl başlarında Latinceye tercüme edilmesiyle Aristo'nun mirasını yeniden keşfetmişti. 13. yüzyılda, Latin Hıristiyan ve Yahudi felsefecileri arasında Batılıların *Averroes* adını verdikleri *İbn Rüşd*'ün eserlerinden Aristo'nun düşüncelerini eleştirel olarak öğrenmeye dayanan “Averroizm” akımı oluşmuştu. Batılılar, Aristo'yu *İbn Rüşd*'ün eserlerinden öğrenmelerine, *İbn Rüşd*'ün şerhlerinden etkilenmelerine rağmen Aristo'ya “filozof”, *İbn Rüşd*'e ise “yorumcu” adını vermişlerdi. Kadioğlu şiirinde

“Latin Hıristiyan ve Yahudi,

Oldu bir süre Rüşd'çü!

Bana yorumcu, sana filozof,

Diyen akıl, derin çukura düştü!”

demek sureti ile İbn Rüşd'e hakkının verilmemesine itiraz eder ve Batılıların bu adlandırmasını “akılın derin çukura düşmesi” olarak değerlendirir.

Batı dünyasını derinden etkileyen bir filozof olmasına rağmen İbn Rüşd'ün Müslüman Emirler ile arası hiç de iyi olmamıştı. Muvahhidler'in reformları sırasında Kral Yakup, zahirî olmayan tüm dinî kitapların yasaklanmasını istemişti.¹³ Babası ölünce tahta geçen Mansur, kitapların toplanıp yakılmasından tatmin olmamış ve bu İbn Mâca'ya bu tür kitapların yakılmasını üstlenmesini buyurmuştu.¹⁴

İbn Rüşd, bir eseri sebebiyle üçüncü Muvahhidler (Almohad) halifesi Yakub el-Mansour(1160-1199)'la ters düşmüştü. Abdelwahid el-Marrakushi, bu olayı 1224'te yazdığı kitabında şöyle anlatmıştı:¹⁵

“Ebu el-Walid İbn Rüşd, Yakub el-Mansur ile olan ilişkisinde şiddetli sıkıntıyla karşı karşıya kalmıştı. Bunun, biri bilinen diğeri gizli iki sebebi vardı. İbn Rüşd, Aristoteles'in “Hayvanlar Tarihi” adlı kitabını yorumlayarak özetlemişti. Kitabına, “Berberi Kralı'nın bahçesinde zürafa gördüm. Tanrı, Ebû Velid'in geçmişine ve onun ruhuna merhamet etsin” diye yazmıştı. Gerçekte Ebu el-Walid bunu yanlışlıkla yazmıştı.

Bu yazarın başka birinden veya başka bir ülkenin kralından bahsetmesi gibi bir ifade idi. Kralın hizmetinde çalışmasına rağmen Kralı yüceltmemiş ve olağan protokolü göz önünde bulundurmamıştı. Kral, bu sebeple ona karşı öfkeli olmasına rağmen, başlangıçta öfkesini göstermemişti. Bunun üzerine İbn Rüşd'ü kıskanan ve onunla hem bilgi hem soyluluk bakımından rekabet eden Kurtuba'daki düşmanları, Abu Velid'in el yazılarının bulunduğu eski filozofların eserleri ile Yaquub el-Mansur'a

¹³ en.wikipedia.org/wiki/Abu_Yusuf_Yaqub_al-Mansur

¹⁴ Shawqi Daif(1947), Introduction to Ibn Mada's Refutation of the Grammarians, s. 6. Cairo.

¹⁵ Abdelwahid al-Marrakushi, al-Mojib fi Talkhis Akhbar al-Maghrib [The Pleasant Book in Summarizing the History of the Maghreb], pp. 150-151 (1224), King Saud University

gittiler. Bu yazıdan “*Venüs’ün Tanrılardan biri olduğu denilmek isteniyor*” şeklinde bir anlam çıkardılar ve Kral’a iletiler. Krala Kurtuba’nın asillerini ve soylularını çağırarak onların önünde Ebu el-Walid’e “*Bu sizin el yazınız mı?*” Diye sordu. Ebû Velid yazıyı inkâr etti. Bunun üzerine kral “*Allah yazıyı yazan kişiyi lanetlesin*” dedikten sonra, Ebu el-Velid’in sürgün edilmesini ve tüm felsefe kitaplarının toplanıp yakılmasını emretti.

Abdelwahid el-Marrakushi, “*Mağrip Tarihinin Güzel Özeti*” adlı kitabında “*Fas’tayken, büyük miktarlarda kitapların atlarla taşınıp yakıldığını gördüm*” diye yazmıştır.

Muhsin Kadioğlu’nun şiirinde bu olay “

*Övülmezse halk önünde bir kral,
Yakılsın tüm kitaplar derhal!”*

şeklinde ele alınırken, günümüzde de devlet yöneticilerinin kendisine övgülerle dolu kitaplar yazanları “onurlandırması” ve “onur peşinde” olan yazarları eleştirmiştir.

4. GRANADA VE ELHAMRA’YA YÜKLEDİĞİ ANLAMLAR

Muhsin Kadioğlu, İslam Kültür ve Medeniyeti’nin hâkim olduğu yerleri ziyaret ettiğinde yüreğinin derinliklerinde “Kızılelma” ruhunu hisseden ve bunu şiirlerine işleyerek aksettiren modern dönem şairlerimizdendir. Doğu ve Batı’nın önde gelen filozoflarının dünyayı derinden etkileyen görüşlerini yaşadıkları şehirlere ait şiirlerinde veren Muhsin Kadioğlu, “Ayağa Kalk Elhamra!” başlıklı şiirinde

Güneş dik her zaman

Belli bir noktaya, Dünya’da!

şeklinde vermiştir. Şair bir taraftan ilmî gerçekliği vurgularken, bu ilmî gerçekliği Endülüs’ün talihinin yeniden tersine döneceğine olan inancını belirtmek için kullanmıştır. Bu inanç;

“Kaşlarım gibi yükseliyor yarım ay

İberya 525 yıldır, hamile hilâle,

Var açık bir göz, her gizli işte!

Gece örtüsü erir güneşle”

dizelerinde de kendisini göstermektedir.

Bilindiği gibi İspanyolların Granada, Türklerin Gırnata adını verdikleri şehirdeki Elhamra Sarayı İspanyollara devredildiğinde saraydan 613 kişi tahliye edilmişti. Kadioğlu, kendisini de Elhamra Sarayı’ndan kovulan, sarayı elinden alınan biri olarak görür ve yeniden geriye dönüşün özlemini şöyle belirtir:

“613 yolcudan biri ben,

Biri sen, Granada yolunda”

Bilindiği gibi İber Yarımadası'nda İspanyolların eline geçen en son şehir Granada olmuştur. Granada'da Endülüs Emirlerinin sarayı olan Elhamra, günümüzde İspanya'da Sagrada Familia'dan sonra turistlerin en çok ziyaret ettikleri mekândır.¹⁶

İnsanlar arasında gerçekleşen hiçbir şeyin gizli kalmayacağını hatırlatan Kadioğlu,

“Var açık bir göz, her gizli işte!

Gece örtüsü erir güneşle”

dizeleriyle Gırnata Emirliği'nin son devresinde saray bahçesinde yaşanan gizli aşk hikayelerine gönderme yapmaktadır.

Elhamra kelimesi “Kızıl” manasına gelmektedir.¹⁷ Kadioğlu Elhamra Sarayı'nın tuğlalarından yansıyan kızılılığı gün batımında güneşinin kızılılığıyla birleştirir ve İspanyolların Elhamra'daki hâkimiyetinin sonu olarak görür ve şöyle değerlendirir:

“Ayağa kalk Elhamra,

Bu akşam kızılında!”

5. SONUÇ

Muhsin Kadioğlu'nun “Mostar Köprüsü” şiiri, âdeta Mostar'ın hüznü geçmişinin bir ağıtı olduğu kadar, köprünün tarihini ve coğrafi özelliklerini işleyerek veren, coğrafyanın vatanlaştırıldığı bir şiirdir. Günümüzde bir kültür mirası olarak dünyanın pek çok ülkesinden ziyaretçilerin ilgi odağı olan Mostar Köprüsü, Muhsin Kadioğlu'nun kültürel imgelerle örülü bu şiiriyle de edebiyat tarihindeki yerini alarak ölümsüzleşmiştir. Şair bu şiirinde, Türk-İslam kültürüne ait unsurlara yer verirken, tarihî şahsiyetlerden Mimar Sinan'a, Mimar Hayreddin'e, Mimar Murad'a telmihte bulunur. Şiirde geçen sembolik ifadeler de oldukça dikkate değerdir. Köprünün yapımında kullanılan “456” kalıp taş, “352 Fatih” eserde sembolik bir söyleyişle karşımıza çıkmaktadır. UNESCO'nun, köprüye sembolik bir değer atfetmiş olmasıyla, şiirdeki sembolik söyleyişler arasındaki paralellik de oldukça anlamlıdır. Şair, Boşnak kültüründe önemli bir ritüel olan geleneksel dalış yarışmasına da göndermede bulunur. Mostar Köprüsü'nün hüznü geçmişini yâd ederken şair, âdeta mısralarıyla kültürlerarası bir köprü kurar.

Çalışmada çözümlenen “Kurtuba'da” şiiri, gerek Kurtuba'da doğan filozofların, gerekse de hem yaşadıkları dönemde hem de kendilerinden asırlar sonrasını etkileyen fikir adamlarının doktrinleri ile ilgili sembolik bir şiirdir. Şiirin anlamsal katmanları eserde bahsi geçen filozofların felsefeleri üzerinde açıklamalar gerektirmektedir. Bu da şairin, dönemin fikrî ve siyasî yapısı ile ilgili bilgilere vâkıf olduğunu gösterir. Şiirin imgeler ve çağrışımlarla örülü dünyasının şair tarafından ustaca işlenmiş olması Kadioğlu'nun edebî ve sanatsal başarısının çok önemli bir göstergesidir.

“Ayağa Kalk Elhamra!” isimli şiiri ise, Türk-İslam aydınlarının Türklerle, Müslümanlarla ve İslam'la ilgili her türlü taşınır ve taşınmaz kültür varlığına sahip çıkmasının, kendine ait olarak benimsemesinin

¹⁶ en.wikipedia.org/wiki/Alhambra

¹⁷ Özdemir, Niyazi (1995) *Elhamra Sarayı*, İslam Ansiklopedisi, c. 11, s. 29-31, İstanbul.

somut bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Şairin Elhamra'ya “Ayağa Kalk!” diye seslenişi modern manada yeni bir Kızılelma hedefini göstermektedir. Şair, yeni Kızılelma'yı işaret ederken sıradan mekânları değil, İslam tarihinde derinden etkili olmuş, kültür ve medeniyet tarihinde silinmez izler bırakmış şehirleri hedef göstermiştir.

Yapılan çözümler göstermiştir ki, Muhsin Kadioğlu'nun şiirleri her farklı bakışa yeni perspektifler sunacak zenginlik ve derinliktedir. Bu da şairin eserlerinde konuları işleme tekniğindeki mahareti, ifade gücü, orijinal imgeleri, güçlü tasvirleri, hayal gücündeki zenginliği, üslûbundaki inceliği, bilgi birikimi ile Türkçeyi şiirlerinde son derece başarılı bir şekilde işleyişinden kaynaklanmaktadır.

KAYNAKLAR

- Abdelwahid al-Marrakushi, al-Mojib fi Talkhis Akhbar al-Maghrib [The Pleasant Book in Summarizing the History of the Maghreb], s. 150–151 (1224), King Saud University.

- Armaly, Maha; Blasi, Carlo; Hannah, Lawrence (2004). “Stari Most: rebuilding more than a historic bridge in Mostar”. *Museum International*. 56 (4): 6–17.
- Coward, Martin (2009). *Urbicide: The Politics of Urban Destruction*. London: Routledge. pp. 1–7. ISBN 0-415-46131-6.
- “Croats destroy historic bridge”. *The Independent*. London, UK. Retrieved 18 July 2015.
- Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehemed Zillî(2002), *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, VI. Kitap, İstanbul.
- Özdemir, Niyazi (1995) *Elhamra Sarayı*, İslam Ansiklopedisi, c. 11, s 29-31, İstanbul.
- Stratton, Arthur (1972). *Sinan*. New York: Charles Scribner’s Sons. ISBN 9780684125824.
- Shawqi Daif(1947), *Introduction to Ibn Mada's Refutation of the Grammarians*, s. 6. Cairo.
- UNESCO World Heritage Centre: Decision – 29COM 8B.49 – Nominations of Cultural Properties to the World Heritage List: The Old Bridge area of the Old City of Mostar.
- Unesco., “Protocol to the Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed conflict”. portal.unesco.org. Retrieved 2017-06-12

İnternet Kaynakları:

en.wikipedia.org/wiki/Stari_Most Erişim Tarihi, 01.02.2018

en.wikipedia.org/wiki/Abu_Yusuf_Yaqub_al-Mansur Erişim Tarihi, 17.03.2018

play.google.com/store/books/details/Dr_Muhsin_Kad%C4%B1o%C4%9Flu_Ya_Sen_Gel?id=a89DBgAAQBAJ Erişim Tarihi, 21.12.2017

en.wikipedia.org/wiki/Alhambra Erişim Tarihi, 11.02.2018